

ПРИДЕСНЯНСЬКА КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Анатолій Шпиталь

НА ГОРАХ КИЇВСЬКИХ

Ніхто не знає, чи прийде час, коли ми зможемо стверджувати, що література української діаспори стала органічною частиною загальної історії української літератури. Спорадично виходять окремі твори, але зараз, коли й материкова література ледь животіє, важко створити цілісну картину літературного процесу. Та й увага критики до книг, що з'являються, як кажуть, бажає кращого. В цьому плані творчість Р. Володимира (Романа Володимировича Кухаря), професора університету Форг Гейс у Канзасі (США), заслуговує на увагу, тим більше, що його деякі твори вже вийшли в Україні.

П'ять поетичних книжок, пронизаних тугою за батьківщиною, двотомна епопея “Нація на світанку” (перша частина “Мир” - 1973, друга “Війна” - 1979) ще залишаються для нас невідомими. Повість “Посейбіч борсань” про життя української діаспори в часи перебудови вийшла в Ніжині 1996 р. Роман “Тиверська провесінь” (Київ - Ніжин, 1997) явив нам картину життя на землі наших предків у 513 - 512 рр. до Різдва Христового. Це художня хроніка походу перського царя Дарія на Скіфію і, що особливо для нас цікаво, участь у цих подіях наших пращурів, яких Геродот у своїй “Історії” назвав гіперборейцями. Вибудовуючи художнім словом світ людей, котрі жили 2,5 тис. років тому, Р. Володимир мав безліч пасток і деякі не міг обійти. Про наші землі того часу, організацію побуту, військової справи, ономастику і топоніміку, та й взагалі про психологію людей того часу досліджень мало. Релігія племен, що жили на північ від Скіфії, була язичництвом, і автор вводить нас у світ тих вірувань. Особливо ж цікаве зображення таїн служб волхвів, котрих потім перших знищували при насадженні християнства.

Праслов'янські племена відмовилися вступати в союз із скіфами, а деякі заборонили відступати від персів по їх території. Роман має осердя, котре і в наш час домінуюче, - питання чи проблема єдності племен і земель перед небезпекою і в мирний час. Український прозаїк діаспори на давньому матеріалі ніби “програє” знову недавні події, дошукуючись “третього шляху” для України в Другій світовій війні. Така думка виникла після прочитання

роману, де геополітична ситуація наших пращурів екстрапольована на історію ХХ ст. Р. Володимир однаково негативно ставиться як до персів, так і до скіфів. Історична і художня традиція в тій ситуації - симпатія останнім, та попри це читачі отримали повість, де автор зробив спробу ввійти у досить-таки малодосліджений художнім словом світ давнини.

Історична повість “Андрій Первозванний” вперше вийшла в Буенос-Айресі у 1984 році, потім під назвою “Криниця для апостола Андрія” - у Львові і в 1997 році - в Києві у видавництві “Україна”. Особливу ж цінність викликає цей твір ще й тому, що дві українські поетеси написали романи на цю тему. Вони ще не вийшли, а в майбутньому буде цікаво співставити ці книжки.

Автор повісті Р. Володимир завжди після тексту свого твору подає огляд джерельної літератури. Так і в цьому випадку: навівши майже двадцять джерел про місіонерську діяльність апостола Андрія, він зауважує, що про його відвідання території нинішнього Києва і що потім він “поїхав горі Дніпром”, зафіксовано лише в “Повісті временних літ”. Дехто з істориків зауважував, що це фантазія самого автора “Повісті”, котрий коріння християнства у нас намагався “заглибити” ще на вісім століть. Адже Київська Русь на час написання літопису була повністю охрещена, а Корсунь - ще в IV ст. Та все ж відштовхуємось від того, що десь у 68 році поставив апостол Андрій хрест на Київських горах і запитав учнів:

- Бачите ці гори? На цих горах засяє благодать Божа; великий город там стане й Бог побудує в ньому багато церков.

Але ж написав П. Загребельний роман “Первоміст”, відштовхувшись від одного речення літопису: “Того ж літа 6623 (тобто в 1115 р. - А. Ш.) устрої мост через Дніпр Володимир” і дав цьому мосту вік сто років. Та й третина повісті Р. Володимира - про місіальну діяльність ап. Андрія поза землями теперішньої України - на прикавказьких землях і в Малій Азії. Більшість джерел свідчить про те, що ап. Андрій призначив Стахида, свого учня, першим єпископом Візантії.

Назвали його Первозванним, бо першим його покликав Христос. Католики ж першим вважають ап. Петра і в тому неподоланий у віках конфлікт.

Та повернемося до твору. Рибалка з Витсайду над Галілейським озером з братом своїм Симоном (нареченим потім Петром) став апостолом Христа і після смерті Вчителя ніс його віру по світу. І коли плів біля Боспорського царства, ледь не потрапив до рук піратів, та врятували його купці-воїни з-над Бористену. З ними і поплив ап. Андрій вгору по річці, вперше для себе пізнаючи цей край і його людей, а їм відкриваючи нову віру. І відкрилися йому Дажбог і Сварог, Перун і Велес, той незнаний світ дивних чужинців, народ, чиїх “ширих сердець і простих душ якого не заторкнула ще наша вироджена, хвороблива доба, не зіпсувала їх здорового побуту, не викривила чарівних звичаїв. Отам я тільки багату душу народу вперше в житті відчув, красу життя і вразливість людей побачив, буття набрало знову глуду...”. Виходячи з цих слів, люду тому, що мав його навертати до віри Христа ап. Андрій, віри тієї не треба було. Взагалі ж до художніх творів, що стосуються проблеми віри, має бути зараз особливе ставлення. Згадаємо роман “Останній пророк” про Іоана Хрестителя Л. Мосендза, повість “Що є істина?” Н. Королевої про Понтія Пілата, врешті “Євангеліє від Христа” португальця Ж. Сарамаци, лауреата Нобелівської премії 1998 р. На прикладі повісті Р. Володимира ми бачимо, як складно було впоратися автору з питанням, що ж принесе новий Бог народу

над Бористеном. Порівнюючи праслов'ян з греками, ап. Андрій говорить: "Тут віра в Бога і природне життя об'єдналися в одне - в гармонійну цілісність і створили зразок гарного, вільного співжиття. Там же віра й життя нарізно від себе пробувають". І тут напрошується ще одна цитата: "В Києві додалося жорстокості з новим богом, а в людях народилися лицемірність і двоєдушність" (П. Загребельний, "Тисячолітній Миколай"). Можна заперечити - то вже християнство так деформувала Візантія, недаремно ж Гердер, що писав про Україну як про майбутню Елладу, про Константинополь мовив: "Звідси пішли всі **пороки**, вся жорстокість мерзеної візантійської історії". Та й Гегель не жалував Візантію, писав про тисячолітній ряд безкінечних злочинів, слабості, підлості і проявів безхарактерності, "жахливу і тому найменш цікаву картину". Один лиш російський філософ К. Леонт'єв зауважив, що потрібно познайомитись з цією культурою, щоб упевнитись, "скільки у візантизмі було щирості, геройства і поезії". Тому і немає в повісті відкритих диспутів між ап. Андрієм і волхвами праслов'янськими, бо вихідні постулати віри були ніби схожими. Та знаємо, що з приходом християнства найперш знищували волхвів. Проте до чужої віри ті ставились толерантно (за повістю Р. Володимира), говорили: "гість у дім, Бог у дім". Як пише автор: "І без проводу христових апостолів закон цей засвоїли. Чого ж їх більше навчать? Вони люди похопливі на науку, вивчили б і церковний обряд, як треба було б, та чи в обряді сутність. Від таких думок Андрій і в сумніви свого покликання сюди попадав". Та і як можна переконати в чомусь мирян, коли навіть **сільський дід Небіда** після проповіді каже: "Похвальна ціль, отче Андрію, але ж людина, як то старі греки казали, - це суспільна тварина, або ж, іще наявніше, згідно з римським прислів'ям, - одне одному вовком". Тут аж випирає, як "інтелектуалізує" учасників дискусії автор повісті. Коли військовий ("сотник") цитує Геродота, коли той же дід проводить справжні мовознавчі дослідження (греки називали нас "герросами", або просто "росами", а "Русь" походить від "руштин", що означає рушати...) - то це вже явний перебір. Та й "темно-квітчастими шовковими хустинами", думаю, тоді ще не запиналися. І жертви приносили тоді, часто і людські, Перунові, і рабство було. А з полоненими що робили? Час був такий, а історизм - то категорія жорстока...

Та показав Р. Володимир також інше ставлення до апостола. Коли під час подорожі до Новгороду зустріли в'ятичів, що глибоко в лісах проживали, то вони прямо сказали: "Перун наш вождь і бог, він і найсильніший з усіх. ...Ваших богів тут не хочемо, а коли ви не підете собі звідси, то бережіться". Це до честі автора повісті, бо ще в "Житті Святих" писалося: "Вирушив Андрій на прю з лихом. Всюди зударевався з неприхильністю світу. "Не приймали мене до себе, а лиш палицями, як ту собаку, проганяли. Та й загин не страшний померти Христа ради". І загинули всі апостоли, хто на хресті, як Петро, що попросив, щоб повісили його головою вниз, не так, як Ісуса, хто від списа чи від меча. І сам ап. Андрій скінчив своє життя в Ахаї, столичному місті Петрасі, розп'ятий на хресті. Був Первозванний, а пішов до Ісуса останнім з апостолів, у 70-му році. Останки його перевезли до Царгорода, потім до Рима, а в 1964 р. повернули до Петраса. Частина мощів зберігається у Шотландії, де його глибоко шанують.

Наголошено лише на деяких проблемах твору. Він став першою спробою художньо дослідити надзвичайно складні питання віри та історії. Ось чому так чекаємо тих двох романів, про які згадували.